

JÄMLIKHET OCH KVALITET I UTBILDNING

Många olika slags intressenter – politiker, företag, samhällsmedlemmar, föräldrar, studeranden, utbildare, för att nämna några – har legitima, och ofta motstridiga intressen då det gäller hur utbildningssystem borde drivas. Dessa motstridiga intressen kretsar ofta kring frågan om jämlikhet inom utbildning. Idén att demokratiska samhällen borde sträva efter att utveckla en så välskolad befolkning som möjligt är ett av fundamenten för moderna utbildningssystem. Ett annat egalitärt mål är att alla elever oberoende av bakgrund eller livsomständigheter borde ha samma förutsättning att lyckas i skolan.

Text: Jake McMullen

Det finländska utbildningssystemet har varit rätt så framgångsrikt om man tittar på resultaten av internationella jämförelsetabeller. Man har ofta betonat den höga nivån av jämlikhet bland de finländska elevernas prestationer då man diskuterat dessa framgångar. Men trots dessa till synes lovande resultat är man fortfarande bekymrad över ojämlikhet i elevernas framgång. Den relativt starka jämlikheten inom det finländska utbildningssystemet hotas av att politiker okritiskt accepterar global konkurrens inom utbildningen. Trots bevisen på tidigare framgångar har politiker i Finland nyligen föreslagit en kursförändring som skulle hota den filosofiska grunden för jämlikhet inom utbildningen. Denna nya politiska linje borde aktivt motverkas av alla som bryr sig om egalitära principer inom utbildning.

OECD (Organisation for Economic Cooperation and Development) publicerade sina första internationella jämförelsetabeller år 2000. Kartläggningen gällde 15-åringars kunskaper i olika länder. Det var i samband med det här som Finlands framgångar inom utbildningen blev ökända. Enkelt sagt verkar det finländska systemet producera elever av hög kvalitet samtidigt som det råder en hög nivå av jämlikhet. Men även om det relativt egalitära finländska systemet visat sig vara framgångsrikt i jämförelsetabellerna, är det viktigt att fundera på i vilken utsträckning lagstiftare och utbildare alls ska gå med på *OECDs* idé om framgång inom utbildningen. De egalitära målen inom finländsk utbildning hotar att undermineras om man vänjer sig vid att beskriva utbildning genom ett ekonomiskt språk och om man anammar en global modell. I denna nya utbildningsmodell är utbildningens utgång ofta bunden till framgång eller misslyckande i färdighetsprov. Dessutom används resultaten från dessa färdighetsprov i globala, regionala och lokala jämförelser. Dessa jämförelser rättfärdigas genom ekonomiska begrepp som konkurrens.

De egalitära målen inom finländsk utbildning hotar att undermineras om man vänjer sig vid att beskriva utbildning genom ett ekonomiskt språk och om man anammar en global modell.

I Finland har man hittills undvikit den internationella rörelsen i riktning mot flera och mer systematiska standardiserade prov, som till exempel årliga kunskapstest som används för att dela upp elever (till och med sexåringar) utgående från sina färdigheter. Det är viktigt att vara medveten om denna trend och identifiera skälen till varför det här borde undvikas. Dessa frågor är inte bara viktiga när det gäller att ta ställning till kunskapens och inläringens natur. Om standardiserade prov betonas allt mer hotas utbildningssystemens historiskt egalitära fundament.

En av orsakerna till jämlikheten i Finlands utbildningssystem är att man undviker att gruppera elever utgående från förmågor som mäts i färdighetsprov. Genom att inte splittra elever enligt förmåga genom hela grundskolan, förblir målet för undervisningen fokuserat på att ge alla elever liknande möjligheter att lyckas. Då man inte förlitar sig på standardiserade prov kommer lärarna och eleverna dessutom att ha mera frihet att styra inläringen. Detta är ett sätt att undvika situationen då elever utvärderas utgående från reproduktion av kunskap i en snäv bemärkelse.

Det finns en skenhelighet i att försöka kvalificera utbildningsframgång på en nationell nivå

Det finns en skenhelighet i att försöka kvalificera utbildningsframgång på en nationell nivå med färdighetsprov, som till exempel *OECD*-rankingsystemet. I den här modellen definieras inte utbildningens effektivitet genom kritiskt eller kreativt tänkande. Istället är huvudkriteriet för framgång elevernas insatser i prov som fokuserar på idisslande av grundläggande fakta och formulär. Även om jämlikhet tas i beaktande till en viss grad, mäter dessa prov inte färdigheter i förhållande till lika möjligheter till högre utbildning eller arbetsplatser. Ju mer vikt man lägger vid de finländska framgångarna i *OECD*-rankingarna, desto mer sannolikt är det att de fundamentalistiska kriterierna för kunskap får legitimitet.

Trots den relativt höga jämlikheten i finländska elevers resultat i *OECD*-proven, visar en snabb titt på inskrivningen vid gymnasier och universitet utgående från samhällsklass och föräldrarnas utbildning att den socioekonomiska mobiliteten är mycket låg. Om man tänkt sig att den finländska utbildningen är ett inneboende egalitært system, pekar dessa resultat på ett systematiskt misslyckande i att stöda alla elevers jämlika utveckling. Rörelsen mot standardiserade prov inom utbildningen avspeglar ett av hoten mot dessa egalitära principer.

Då utbildningssystem fokuserar på standardiserade prov som metod för att utvärdera lärare och elever, förblir de kritiska och kreativa tankeförmågorna underutvecklade. Om man pressas till att tillgodogöra sig en dikterad mängd material under ett särskilt år, blir lärare ofta tvungna att rikta in sig på en ytförståelse av olika ämnesområden. Därmed kommer man inte att utveckla en djupare förståelse av hur man anpassar kunskap och utvärderar problem i relation till den bästa lösningen. Det här betyder att de nödvändiga färdigheter man behöver för att klara sig i dagens värld, som problemlösning och tillämpning av baskunskaper i nya situationer, inte är jämlikt tillgängliga. Den begränsade tillgången till dessa slags färdigheter sviker jämlikhetsprinciperna, och bidrar till en bristande jämlikhet i tillgången till utbildnings- och arbetsmöjligheter.

En annan fara som ligger i den ökade tilltron till standardiserade prov, och den medföljande inskränkningen av läroplanen, är de skadliga effekterna som detta kan ha för utvecklingen av ett välinformerat demokratiskt medborgarskap. Ett grundläggande idealistiskt mål för utbildningen är att eleverna utvecklas till självständigt och kritiskt tänkande medborgare. Dessa mål befinner sig i farozonen om läroplanen fokuserar på reproduktion av kunskap som okritiskt förts vidare av läraren. Högre tankeförmågor, som utvärdering av källor och tillämpning av kunskap i nya situationer, måste integreras i läroplanen på alla nivåer för att de nödvändiga färdigheterna för att bli kritiska demokratiska medborgare ska kunna utvecklas. Demokratins fortlevnad är beroende av ett flertal mekanismer, men upprätthållandet av en kritiskt engagerad befolkning kräver stöd från en rigoröst och meningsfullt utbildningssystem.

Det är inte bara standardiserade prov som fungerar som en begränsning för jämlikheten i elevernas framgång. En tydlig tendens till ojämlikhet inom utbildning är det som brukar kallas den dolda läroplanen. Den dolda läroplanen innefattar den kunskap som förs vidare till eleverna men som inte explicit lärs ut. Man kan också tänka på den dolda läroplanen som en mekanism genom vilken samhälleliga normer och värderingar förs vidare. Tidigare i den här texten antydde det att utbildningsfrågorna på makronivå är rotade i de rådande ekonomiska krafterna. Detsamma gäller den dolda läroplanen.

Det är ganska osannolikt att elever med marginaliserade bakgrunder delar samma samhällsnormer som sina lärare, som oftare har en mer förmögen och högt utbildad bakgrund. Dessa kulturella skillnader är närvarande även i till synes monokulturella samhällen som Finland. Klassrummets koder, som att vänta på sin tur och ställa rätt slags frå-

gor, kan verka obegripliga för de elever som kommer från en annorlunda bakgrund än läraren. Då dylika koder inte lärs ut på ett explicit sätt kommer elever som inte vuxit upp med de kulturella vanor som uppskattas i klassen att ha större svårigheter att tillägna sig de förmågor som är nödvändiga för att lyckas i skolan och i arbetslivet.

Ett sådant exempel är hemläxor. Även om det finns belegg för att hemläxor inte bidrar till att förbättra grundskoleelevers inläring ger man allt mer hemläxor till yngre barn. Den här paradoxen exemplifierar hur den dolda läroplanen kan skapa ojämlikheter på orättvisa sätt. Bördan att se till att läxorna blir gjorda axlas ofta av föräldrarna, som blir tvungna att sporra barnen till att slutföra sina uppgifter utanför skolan. Barn med privilegierad bakgrund har ofta föräldrar som har lärt sig konsten att lyckas i skolan och

Då utbildningssystem fokuserar på standardiserade prov som metod för att utvärdera lärare och elever, förblir de kritiska och kreativa tankeförmågorna underutvecklade.

som är medvetna om spelet som spelas här. Föräldrarna har möjlighet att på ett lämpligt sätt stöda barnens läxvanor. Andra föräldrar kommer däremot inte att ha tid eller kapacitet att stöda barnens läxvanor. Även om hemläxor bara är en liten del av inlärningsprocessen, kan de komma att markera en klar socioekonomisk skiljelinje mellan framgång och misslyckande i skolan.

Ett annat problem som blir synligt i samband med den dolda läroplanen är tendensen att lägga olika slags förväntningar på barn med olika socioekonomisk bakgrund. De elever som, oberoende av potential, har lärt sig klassrummets koder, kan komma att betraktas som bättre elever eller smartare än deras mindre välanpassade likar. Å ena sidan leder det här till att inställsamt, icke-ifrågasättande och eftergivet beteende belönas. Precis dessa egenskaper värderas hos 'goda' arbetare, men är ogynnsamma för den som vill lyckas i den moderna entreprenörsekonomin. Dessutom kan det här leda till ovilja och olust hos kreativa och nyfikna elever, det vill säga exakt de egenskaper som kan erbjuda de mest fruktbara möjligheterna i det moderna arbetslivet. Det är möjligt att om man gjorde den dolda läroplanen mer öppen, genom att göra dessa kunskaper och förmågor explicita, så skulle alla elever få lika möjligheter att lyckas.

Jake McMullen är doktorand i pedagogik och före detta lärare